

For these mycotoxicosis it is improbable to get less indicators than for control group in appearance taste, aroma, tenderness and succulence of broilers chicken meat. The established differences in the organoleptic indicators of broiler chicken meat may be due to the negative effect of T-2 toxin and zearalenone.

Keywords: *mycotoxicosis, T-2 toxin, zearalenone, broiler chickens*

УДК 636.09:618(092)

**ТУРКЕВИЧ КОСТЯНТИН ІВАНОВИЧ.
ПЕРШИЙ ЗАВІДУВАЧ КАФЕДРИ АКУШЕРСТВА, ГІНЕКОЛОГІЇ
ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ ВІДТВОРЕННЯ ТВАРИН**

В. І. БОРОДИНЯ, кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри акушерства, гінекології та біотехнології відтворення тварин

Л. С. ЛОБОДИНА, студентка*

**Національний університет біоресурсів і природокористування
України**

E-mail: borodynia@gmail.com

E-mail: lidia.lobodina@gmail.com

Анотація. *Висвітлюється життєвий шлях Костянтина Івановича Туркевича – першого завідувача кафедри акушерства, гінекології та біотехнології відтворення тварин Національного університету біоресурсів і природокористування України. Біографічний матеріал подано в хронологічному порядку. Вперше, ґрунтуючись на даних фондів Державного архіву міста Києва, постала можливість документально відтворити біографію і трудову діяльність неординарної людини, неперевершеного лікаря ветеринарної медицини, практика, допитливого науковця, порядного працівника і адміністратора. З 1923 до 1951 року К. І. Туркевич працював на ветеринарному факультеті спочатку Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту (КВЗІ), а з 1930 року – Київського ветеринарного інституту (КВІ). Він розпочинав трудову діяльність на посаді асистента кафедри оперативної хірургії, згодом працював на посаді завідувача кафедри оперативної хірургії, кафедри загальної і спеціальної хірургії і акушерства в КВЗІ. Професора К. І. Туркевича неодноразово призначали на посаду декана ветеринарного факультету, він був завідувачем навчальною частиною КВЗІ, працював на посадах заступника директора з наукової частини і завідувача відділом з вивчення хвороб великої*

* Науковий керівник – кандидат ветеринарних наук, доцент В.І. Бородиня

© В. І. БОРОДИНЯ, Л. С. ЛОБОДИНА, 2018

рогатої худоби Київського науково-дослідного ветеринарного Інституту (КНДВІ), завідувача кафедри ветеринарного акушерства КВІ. Перебуваючи на різних посадах, Костянтин Іванович завжди брав активну участь у наданні допомоги виробництву, опублікував низку наукових праць.

Ключові слова: К. І. Туркевич, ветеринарний акушер, хірург, історіографія

Актуальність. Перший завідувач кафедри акушерства, гінекології та біотехнології відтворення тварин Національного університету біоресурсів і природокористування України Костянтин Іванович Туркевич фактично стояв біля історичних витоків названої кафедри. Від початку заснування кафедри акушерства саме він перший на новоствореній кафедрі розпочав викладання предмету ветеринарного акушерства. Особисто Костянтин Іванович як завідувач нової кафедри власним прикладом і роботою створював разом зі співробітниками матеріальну базу для проведення практичних занять, організовував акушерську клініку ветеринарного факультету, яка користувалася популярністю не лише в місті, але й далеко за його межами. Переоцінити його вклад у створення і становлення кафедри акушерства на початкових етапах її існування, популяризації її роботи на виробництві в тваринницьких господарствах і серед населення неможливо. Оскільки в історіографії немає до цього часу ґрунтовного дослідження постаті першого завідувача кафедри акушерства, професора К. І. Туркевича, виникла нагальна потреба заповнити цю прогалину.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Матеріал біографічного характеру про життєвий шлях К. І. Туркевича в хронологічній послідовності подається вперше.

Мета дослідження – за результатами опрацювання доступних архівних джерел сформулювати хронологічну послідовність біографічних даних життєвого шляху професора К. І. Туркевича для створення більш повного образу його, як неперевершеного фахівця в галузі ветеринарної медицини, акушера і хірурга, працівника адміністрації в КВЗІ та КВІ, організатора вищої ветеринарної освіти і науки.

Матеріали і методи дослідження. Матеріалом дослідження були архівні фонди Державного архіву міста Києва. Методологічною основою проведеного історіографічного дослідження є дослідницький підхід, діалектично поєднаний з принципами історизму і системності. У процесі проведення досліджень використані хронологічний, системний та аналітичний методи.

Результати дослідження та їх обговорення. Туркевич Костянтин Іванович народився 21 травня (3 червня за ст. ст.) 1891 року в селі Хижинці, Звенигородського повіту, Київської губернії – за існуючим на той час адміністративним поділом. За сучасним адміністративним поділом с. Хижинці розташоване у Лисянському районі Черкаської області. Соціальне походження Костянтина Івановича було духовне. Його батько

був спочатку сільським (до 1902 р.), а потім полковим священиком і помер у 1913 році, коли Костянтину Івановичу було 22 роки [1].

Початкову («нижчу») освіту К. І. Туркевич одержав у Варшавському і Києво-Софійському духовних училищах, середню – в Київській і Таврійській духовних семінаріях.

1 вересня 1914 року він вступив до Казанського ветеринарного інституту, який закінчив з відзнакою 13 березня 1918 року. Після закінчення навчання він отримав вищу ветеринарну освіту, спеціальність ветеринарного лікаря і диплом, який засвідчував закінчення навчання у виші [1].

По завершенню навчання в Казанському ветеринарному інституті Костянтин Іванович приїхав до України і з 10 квітня 1918 року до 1 серпня 1923 року працював на посаді дільничного ветеринарного лікаря Македонської дільниці, що у с. Македони, Каневського повіту (Каневського повітового земства) Київської губернії, а з 1919 року – земельного відділу у тому ж селі. Нині Македони – село в Миронівському районі Київської області.

З 2 лютого 1923 до 1927 року К. І. Туркевич працює в Київському ветеринарно-зоотехнічному інституті (КВЗІ) на посаді асистента кафедри оперативної хірургії, якою на той час завідував проф. В. І. Стеллецький.

У листопаді 1924 року він призначений виконувати обов'язки асистента хірургічної клініки в КВЗІ.

З 24 квітня 1926 року до 10 квітня 1927 року він був депутатом Міської ради трудящих м. Києва.

У грудні 1926 року був призначений асистентом кафедри нормальної анатомії Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту. З 20 листопада 1927 року Костянтин Іванович працює на посаді завідувача кафедри оперативної хірургії, кафедри загальної і спеціальної хірургії і акушерства в КВЗІ. Обов'язки завідувача кафедри оперативної хірургії в КВЗІ виконував до вересня 1930 року.

1 жовтня 1928 року К. І. Туркевич був затверджений виконуючим обов'язки штатного професора II гр. оперативної хірургії по КВЗІ.

У 1928 році курс акушерства був вилучений з кафедри хірургії і перетворений у самостійну кафедру. Першим завідувачем став К. І. Туркевич, він же за сумісництвом завідував кафедрою оперативної хірургії. У 1931 році, як самостійна одиниця, кафедра акушерства була ліквідована і знову на правах курсу об'єднана з кафедрою хірургії. З 1934 року і надалі кафедра акушерства існує, як самостійна одиниця. До виходу на пенсію у 1951 році завідувачем кафедри був К. І. Туркевич [2].

У 1929–1930 рр. він був членом Секції наукових працівників.

З 16 січня 1930 року до 10 січня 1932 року професор Туркевич був призначений деканом ветеринарного факультету і завідувачем навчальною частиною КВЗІ. Ці обов'язки він виконував одночасно.

1 вересня 1930 року після роз'єднання ветеринарного і зоотехнічного факультетів КВЗІ і створення на базі ветеринарного факультету Київського ветеринарного інституту (КВІ), К. І. Туркевич був призначений завідувачем кафедри хірургії КВІ. На цій посаді він працював до 1 серпня 1932 року

1 листопада 1930 року він був призначений професором загальної і спеціальної хірургії з клінікою у КВІ. У цьому ж році К. І. Туркевич видає першу свою монографію «Хвороби вимені».

З 6 грудня 1931 до 1 серпня 1933 року обіймав посаду заступника директора з наукової частини і завідуючого відділом з вивчення хвороб великої рогатої худоби Київського науково-дослідного ветеринарного Інституту (КНДВІ).

10 січня 1932 року Костянтин Іванович був звільнений з посади декана КВІ за власним бажанням, а з 1 вересня 1932 року звільнений за власним бажанням з Київського Ветеринарного Інституту.

7 березня 1933 року Костянтин Іванович був призначений на посаду завідувача кафедри загальної і спеціальної хірургії та акушерства у КВІ. З цього ж року на кафедрі почали викладати курс «Штучного осіменіння сільськогосподарських тварин». Не маючи власного пункту штучного осіменіння, практичні заняття для студентів проводилися на пунктах штучного осіменіння Києво-Святошинського району та на Київській державній конюшні в м. Бровари [2]. Працював на цій посаді до 1 вересня 1937 року.

На кафедрі проводилася значна консультативна та практична робота з ліквідації яловості і збереження молодняка тварин в колгоспах і радгоспах. Консультативна допомога здійснювалася усно, письмово і шляхом виїздів [2].

За вказаний період співробітниками кафедри було виконано 7 наукових робіт, надруковано 7 популярних брошур і статей загальним обсягом 25 друкованих аркушів, а також 3 статті в газеті «Тваринництво» [2].

В КВІ з 1936 року функціонувало спеціальне науково-консультаційне бюро з надання допомоги виробництву, в роботі якого особливо активну участь брав доцент К. І. Туркевич [1].

У 1936 році було опубліковане перше, а у 1937 – друге, виправлене та доповнене видання монографії К. І. Туркевича «Хвороби вимені та боротьба з ними» [3].

У 1937 році, Костянтин Іванович Туркевич був призначений завідувачем кафедри ветеринарного акушерства. На цій посаді він перебував до 6 липня 1941 року.

15 березня 1938 року Костянтин Іванович був призначений на посаду завідувача кафедри загальної і спеціальної хірургії за сумісництвом, а 10 квітня 1938 року – призначений головним лікарем клінік КВІ.

Туркевич Костянтин Іванович був деканом ветеринарного факультету Київського Ветеринарного Інституту з 25 жовтня 1938 до 25 травня 1941 р.

11 березня 1939 р. у відповідності до рішення Вищої атестаційної комісії К. І. Туркевич був утверджений в науковому ступені доцента по кафедрі «акушерства та штучного осіменіння».

У 1939 році за високі показники в роботі з підготовки кадрів двічі експонентом Всесоюзної сільськогосподарської виставки у м. Москві серед інших колег КВІ був і К. І. Туркевич.

За час з 1928 до 1941 рр. кафедра поповнювалася апаратурою, інструментарієм, наочними посібниками (таблицями, муляжами) [2].

При кафедрі був невеликий, але цінний музей консервованих вологих і сухих препаратів – більше 100 екземплярів.

Акушерська клініка ветеринарного факультету користувалася популярністю не лише в межах міста, але й далеко за ним. Кількість пацієнтів клініки в той час становила від 1500 до 2000 тварин на рік.

Крім того, викладачі кафедри використовували для проведення практичних занять студентів виїзди у приміські господарства м. Києва [2].

З серпня 1941 до листопада 1943 року К. І. Туркевич перебував на окупованій території. З 2 серпня до 15 жовтня 1941 року в м. Кам'янка Кіровоградської області Костянтин Іванович був безробітним. З 15 жовтня до 1 грудня 1941 року працював ветеринарним лікарем при окружній земельній управі (Gebietslandwirtschaft). (Був завідувачем ветеринарної лікарні Ротмістровського району, Київської області) [1].

З 1 грудня 1941 року до 25 липня 1942 року К. І. Туркевич був окружним ветеринарним лікарем Смілянського округу Київської області.

З 1 серпня 1942 до 19 вересня 1943 року був головним ветеринарним лікарем клінік у Київському Ветеринарному Інституті.

З 25 серпня 1942 року до 19 вересня 1943 року Костянтин Іванович працював завідувачем кафедри хірургії і головним лікарем клінік КВІ [1].

Після звільнення Києва від німецьких окупантів, з 15 листопада 1943 року К. І. Туркевич тимчасово виконував обов'язки завідувача кафедри акушерства.

Після повернення КВІ до звільненого Києва (1944 р.), кафедра акушерства розмістилась у приміщенні клінік інституту по вул. Васильківська, 17 (нині корпус №6 НУБіП України). Весь тягар післявоєнного відновлення кафедри у період 1944–1948 рр. узяли на себе доцент К. І. Туркевич та з 1946 р. ординатор кафедри А. М. Баглій [2].

За час війни кафедра втратила значну кількість свого майна. Майже повністю були знищені табличний фонд, музейні препарати, бібліотека і архівні матеріали кафедри. На вченій раді інституту, яка відбулася 23 вересня 1944 р. (1944–1945 навчальний рік розпочався 1 жовтня) під головуванням директора Мойсеєнко по першому питанню «Про стан КВІ напередодні навчального року» в обговореннях проф. Д. В. Соколов зауважив, що більшість книжок бібліотеки була втрачена, краще збереглися книжки в клініках і на кафедрах завдяки доценту К. І. Туркевичу. (Під час окупації, працюючи в клініках, він за можливості зберіг їх книжковий фонд) [2].

У перші ж повоєнні роки К. І. Туркевич опублікував дві монографії: «Як допомогти тваринам при родах» (1945 р.) і «Яловість та аборти у корів» (1946 р.), які були вкрай необхідні для відновлення поголів'я великої рогатої худоби у повоєнній Україні.

У 1946 р. К. І. Туркевич вперше застосував тканинний препарат з печінки ВРХ, виготовлений за методикою В. П. Філатова, для лікування тварин із гінекологічними захворюваннями. В подальшому він досліджував ефективність тканинної терапії в порівнянні з іншими методами лікування та удосконалював технологію виготовлення тканинних препаратів з різних паренхіматозних органів тварин. На підставі численних дослідів К. І. Туркевич зробив висновок, що тканинний препарат з печінки великої рогатої худоби у вигляді суспензії, виготовлений за методикою В. П. Філатова, є найбільш ефективним методом патогенетичної терапії за гінекологічних захворювань тварин і йому належить майбутнє.

За 1944–1947 рр. кафедра акушерства, завідувачем якої був К. І. Туркевич, частково відновила табличний фонд, придбала нову апаратуру, прилади для штучного осіменіння овець і корів, інструментарій і приступила до відновлення музею [2].

В цей період співробітниками кафедри опубліковано 5 наукових робіт і 10 праць у науково-популярній літературі, об'ємом 13,5 друкованих аркушів.

Річна кількість пацієнтів в акушерській клініці в цей період коливалася в межах 600–800 тварин за навчальний рік.

6 березня 1946 р. К. І. Туркевич отримав атестат доцента.

У власноруч написаній заяві від 20.09.1951 р. на ім'я директора КВІ у зв'язку з поганим станом здоров'я (емфізема легенів, кардіосклероз) Костянтин Іванович Туркевич вимушений був за власним бажанням залишити роботу в КВІ і вийти на пенсію. Проте, в заяві просив взяти до уваги те, що він пропрацював у Київському ветеринарному інституті з 1923 року з невеликою перервою 26 з лишком років. Враховуючи його багаторічну роботу, він просив зберегти за ним квартиру, в якій проживав на той час із сім'єю.

До Вітчизняної війни і після неї К. І. Туркевич брав активну участь у допомозі виробництву з під'йому тваринництва і боротьбі з втратами поголів'я.

Туркевич Костянтин Іванович мав низку наукових праць і винаходів (видав 16 наукових праць, написав і видав 30 друкованих аркушів науково-популярної літератури, видав 26 популярних брошур). Добре володів російською, українською, німецькою мовами (німецьку, певно, вивчив ще під час навчання у Казанському ветеринарному інституті).

Доцент К. І. Туркевич користувався авторитетом серед студентів і співробітників інституту, будучи хорошим організатором і авторитетним фахівцем як в галузі обраної ним спеціальності, так і взагалі в галузі ветеринарної клініки. За роки роботи в Київському ветеринарному інституті він неодноразово брав участь в його керівництві, як заступник директора і декан, а також брав участь в житті профорганізації Інституту.

Впродовж 26 років Костянтин Іванович працював на різних посадах, про що попередньо було зазначено. В особовій справі в графі «Основний фах та професія» власноруч написав «ветеринарний хірург та акушер, ветеринарний лікар» [1].

Багато років він був деканом ветеринарного факультету, другом і близьким радником студентської молоді, спрямовував свою роботу на підготовку висококваліфікованих кадрів ветлікарів і розвиток науково-дослідної роботи.

Костянтин Іванович написав велику кількість наукових праць і монографій, присвячених актуальним питанням ветеринарії, які були опубліковані в Радянському Союзі й за кордоном. Вивчаючи властивості тканинного препарату з печінки великої рогатої худоби та вплив його на живі організми, він проводив дослідження на власному організмі, ін'єктуючи цей препарат собі підшкірно в ділянці черевної стінки.

Як справжній патріот своєї професії, він творчо виконував обов'язок ветлікаря, ерудованого не лише в галузі акушерства і хірургії, але обізнаного і з суміжними дисциплінами та ніс на виробництво свій багатий досвід наукової і практичної роботи. Протягом 36 років Костянтин Іванович проводив величезну роботу, надаючи консультації радгоспам Укрголовцукру.

За станом здоров'я К. І. Туркевич в 1951 році пішов на пенсію. Проте і пенсіонером він не припиняв роботи, надаючи практичну ветеринарну допомогу багатьом радгоспам республіки.

Вірний товариш, чуйна, проста людина, Костянтин Іванович Туркевич користувався великим авторитетом серед широких кіл ветеринарних і зоотехнічних спеціалістів. Свою наукову і педагогічну діяльність він постійно пов'язував з громадською роботою в профорганізації, діяльністю члена Київської Міськради. Костянтин Іванович Туркевич був прекрасною, скромною людиною, чуйним, щирим і вірним товаришем, вдумливим педагогом. Колеги високо цінували його фаховий рівень, людські й моральні якості.

27 квітня 1960 року раптово помер один з перших викладачів Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту – професор Костянтин Іванович Туркевич. Протягом усього свого життя він віддавав багато сил і енергії справі розбудови Українського закладу вищої ветеринарної освіти.

Висновки і перспективи. За даними біографії Костянтин Іванович Туркевич розпочав трудову діяльність у КВЗІ у 1923 році з посади асистента кафедри оперативної хірургії, а у 1924 році він призначений, за сумісництвом, виконувати обов'язки асистента хірургічної клініки в цьому ж інституті. Пізніше Костянтин Іванович працює на посаді завідувача кафедри оперативної хірургії, кафедри загальної і спеціальної хірургії і акушерства в КВЗІ, деканом ветеринарного факультету і завідувачем навчальною частиною КВЗІ, першим завідувачем кафедри акушерства.

Відтворена у хронологічній послідовності низка біографічних дат життя і трудової діяльності дала можливість наблизитися до цілісного бачення життєвого шляху першого завідувача кафедри акушерства, гінекології та біотехнології відтворення тварин Національного університету біоресурсів і природокористування України професора К. І. Туркевича.

Список використаних джерел

1. ДАК, Ф № 1361, Оп. № 3, Од. зб. № 88.
2. ДАК, Ф № 1361, Оп. № 1, Сп. № 70.
3. Любецький, В. Й. Кафедра акушерства і штучного осіменіння сільськогосподарських тварин / В. Й. Любецький. – К. : Видавничий центр Національного аграрного університету, 2000. – 40 с.

References

1. DAK, F № 1361, Op. № 3, Od. zb. № 88.
2. DAK, F № 1361, Op. № 1, Sp. № 70.
3. Liubetskyi, V. Y. (2000). Kafedra akusherstva i shtuchnoho osimeninnia sil's'kohospodars'kyh tvaryn [Department of Obstetrics and Artificial Insemination of Farm Animals]. Kyiv : Publishing Center of the National Agrarian University, 40.

ТУРКЕВИЧ КОНСТАНТИН ИВАНОВИЧ. ПЕРВЫЙ ЗАВЕДУЮЩИЙ КАФЕДРОЙ АКУШЕРСТВА, ГИНЕКОЛОГИИ И БИОТЕХНОЛОГИИ ВОСПРОИЗВОДСТВА ЖИВОТНЫХ

В. И. Бородыня, Л. С. Лободина

Аннотация. Освещается жизненный путь Константина Ивановича Туркевича – первого заведующего кафедрой акушерства, гинекологии и биотехнологии воспроизводства животных Национального университета биоресурсов и природопользования Украины. Биографический материал представлен в хронологическом порядке. Впервые, основываясь на данных фондов Государственного архива города Киева, появилась возможность документально воссоздать биографию и трудовую деятельность неординарного человека, непревзойденного врача ветеринарной медицины, практика, пытливого ученого, порядочного работника и администратора. С 1923 до 1951 гг. К. И. Туркевич работал на ветеринарном факультете сначала Киевского ветеринарно-зоотехнического института (КВЗИ), а с 1930 года – Киевского ветеринарного института (КВИ). Он начинал трудовую деятельность в должности ассистента кафедры оперативной хирургии, затем работал в должности заведующего кафедрой оперативной хирургии, кафедры общей и специальной хирургии и акушерства в КВЗИ. Профессора К. И. Туркевича неоднократно назначали на должность декана ветеринарного факультета, он был заведующим учебной частью КВЗИ, работал на должностях заместителя директора по научной части и заведующего отделом по изучению болезней крупного рогатого скота Киевского научно-исследовательского ветеринарного института (КНДВИ), заведующего кафедрой ветеринарного акушерства КВИ. Находясь на различных должностях, Константин Иванович всегда принимал активное участие в оказании помощи производству, опубликовал ряд научных работ.

Ключевые слова: К. И. Туркевич, ветеринарный акушер, хирург, историография

**TURKEVICH KOSTYANTYN IVANOVICH
THE FIRST HEAD OF DEPARTMENT OF OBSTETRICS, GYNECOLOGY
AND BIOTECHNIQUES OF ANIMAL REPRODUCTION**

V. I. Borodynia, I. S. Lobodina

Abstract. *The life course of Kostyantyn Ivanovich Turkevich - the first head of department of obstetrics, gynecology and bio-technology of animal reproduction of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine is highlighted. The biographical material is presented in chronological order. For the first time, based on the data of the funds of the State Archives of Kyiv, it became possible to document the biography and work of an extraordinary person, an unsurpassed doctor of veterinary medicine, practice, inquisitive scientist, decent worker and administrator. From 1923 to 1951, K. I. Turkevich worked at the Veterinary Faculty first from the Kyiv Veterinary and Zootechnical Institute (KVZI), and from 1930 - the Kyiv Veterinary Institute (KVI). He started his labor activity as an assistant of Department of Operative Surgery, and subsequently worked as the Head of Department of Operative Surgery, Department of General and Special Surgery and Obstetrics at the KVZI. Turkevich K. I. was repeatedly appointed to the position of dean of the veterinary faculty, he was the head of the educational part of the KVZI, worked as a deputy director of the scientific department and head of the department for the study of cattle diseases of the Kiev Scientific Veterinary Institute (KSVI), the head of the Department of Veterinary obstetrics KVI. While Kostyantyn Ivanovich was at various positions, he always took an active part in helping production, published a number of scientific works.*

Keywords: *K. I. Turkevich, veterinary obstetrician, surgeon, historiography*